

Александар Радовић

Библиотека Матице српске, Нови Сад

araddovic@gmail.com

ПОВЕСНИЦА ЕВРОПСКИХ БИБЛИОТЕКА ДО 16. ВЕКА

Библиотека кроз време: прилози ојшњој историји библиотеке до 16. века. Приредила Гордана Стокић Симончић. Панчево: Градска библиотека; Београд: Филолошки факултет, 2017, 261 стр.

Крунски доказ да, према речима руског писца Сергеја Булгакова, рукописи не горе, јесте судбина једне од најславнијих библиотека током историје људског друштва. Александрија, град у којем се књижница налазила, памти три уништавања ове библиотеке током хеленистичког периода (траје од 4. века п.н.е. до 30. године п.н.е.) као и њено обнављање почетком 21. века. Монографија *Библиотека кроз време*¹ у издању Градске библиотеке Панчево и Филолошког факултета Универзитета у Београду (2017) доноси информације не само о уништавањима Александријске и других библиотека у прошлости, већ и о стварању нових средишта знања. На Блиском Истоку, античкој Грчкој и у временима када је арапски свет био на врхунцу славе, створене су и одржаване, како наводе аутори *Библиотека кроз време*, збирке свитака, кодекса и књига. Оне и данас, вековима након формирања колекција, плене својим интелектуалним и визуелним садржајима.

Једанаест стручњака за историју библиотека, у петнаест текстова, подељених у пет целина (укључујући уводни текст Гордане Стокић Симончић и завршни Жељка Вучковића) пишу о библиотекама хуманизма и ренесансе (14–16. век), хришћанским библиотекама кроз историју, уз допринос које њиховом профилисању дају оснивачи (Александар Јерусалимски, Аурелије Аугустин), као и о просторијама за читање књига у Византијском царству. Пажња је усмерена ка училиштима у турском друштву, у којем је

¹ *Библиотека кроз време: прилози ојшњој историји библиотеке до 16. века*, прир. Гордана Стокић Симончић, ур. Горан Траиловић и Гордана Стокић Симончић (Панчево: Градска библиотека; Београд: Филолошки факултет, 2017).

књига заузимала веома важно место и значајним личностима који су утицали на развој књижне културе у медитеранским и угарским земљама. Тако је текст посвећен Манојлу Хрисолори, који је био „један од засигурно највећих ерудита Византијског царства на прелазу из 14. у 15. век”² и хуманистичкој библиотеци угарског краља Матије Хуњадија – Корвина (1440–1490). Намењена је јавности која је, читајући на српском језику о историји библиотека и њеној важности за свеукупни развој друштава у којем послују, у прилици да употпуни своја знања из опште и националне историје библиотекарства. „Имајући у виду недостатак домаће публикације која се бави историјским развојем библиотека, нарочито оних древне епохе”,³ монографија *Библиотека кроз време* информиче о низу владара који су оснивали и подржали оснивање библиотека саопштавајући чињенице о друштвеним условима и економском потенцијалу држава у којем су формиране. Једнозначан закључак библиотекара, чији су радови у књизи заступљени, јесте да су за оснивање, развој и унапређење рада установа за чување књига и другог библиотечког материјала потребне стабилне социјалне прилике. О спремност мецена да финансијским средствима обезбеде инфраструктуру за несметано пословање установа културе пише Бранка Драгосавац на примеру краљева династије Птоломеја. У двадесетом веку познат је филантропски рад америчког индустријалца Ендрјуа Карнегија, чијим су средствима изграђене институције, међу њима и зграда Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић” у Београду.

Издање *Библиотека кроз време* обилује констатацијама које проширују сазнања о књижној култури у земљама Медитерана и Средње Европе. Од Блиског истока (да се остаци најстаријих библиотека налазе на тлу данашње Сирије, саопштава Гордана Стокић Симончић), преко манастирских и библиотека у Источном Римском царству (типологију установа у Византији излаже Наташа Иветић) до библиотека у времену Османске царевине (које истражује Мирјана Маринковић), наводе се подаци о збиркама старих и ретких књига и других раритетних издања. Начин

2 Предраг Мутавчић, „Манојло Хрисолора и прва хуманистичка грчка библиотека у Италији”, у *Библиотека кроз време*, [137].

3 Гордана Стокић Симончић, „Увод или чему нас учи историја библиотека”, у *Библиотека кроз време*, 9.

њихове обраде, презентације и заштите јесте у средишту пажње истраживача у монографији којој је посвећен овај текст. Историја књиге и њени рефлекси према савремености (из којег је једино и могуће посматрати историографске изворе) намеће бројне закључке о природи историјских токова и начинима њихових истраживања. У монографији је писано и о библиотекама филозофа (Платон, Аристотел, Ориген), владара (Асурбанипал, цар Константин) и песника Франческа Петрарке и Ђованија Бокача у ренесанској Италији...

Поднаслов монографије *Библиотека кроз време*, чији су рецензенти Десанка Стаматовић, Радомир В. Ивановић, Радивој Радић и Милена Максимовић, гласи: „прилози општој историји библиотека до 16. века”, а у истраживањима се, осим европских искустава, бележе и српски рукописни и штампани извори у скрипторијима и манастирима средњовековне Босне, у Далмацији и на Светој гори. Валидна констатација Ненада Идризовића да се „као први облик хришћанске библиотеке појављују (се) црквено-општинске библиотеке”⁴ важи и за српске владаре од Светог Саве до Стефана Лазаревића. У њиховим су се одајама, од самог оснивања српске средњовековне државе, налазиле збирке књига и црквених предмета. Српска књигохранилишта (термин је из списа Светог Саве) припадале су, потврђено је додатним истраживањим представљеним у монографији, византијском културном кругу, чије присуство остаје живо вековима након пропасти српске средњовековне државе крајем 15. века.

Издање *Библиотека кроз време: прилози општој историји библиотека до 16. века* употпуњено је уводним текстом Гордане Стокић Симончић и резимеима радова свих аутора на енглеском језику. Публикација садржи три регистра (*Регистар библиотека, имена и аутора*), чиме је овај културни подухват приведен крају. На источној обали александријске луке, како пише културни историчар Сениша И. Ковачевић, подигнута је и 2002. године отворена на кориснике, нова зграда Александријске библиотеке. „Познато је да су наши издавачи један примерак фототипског издања „Мирослављевог јеванђеља, тих дана поклонили обновљеној

4 Ненад Идризовић, „Црквено-општинске и велике хришћанске библиотеке у периоду од 3. до 5. века”, у *Библиотека кроз време*, [75].

Александријској библиотеци. Интересантно звучи да је у првобитни фонд нове библиотеке укључен и поклон из Библиотеке Матице српске, уз избор књига из њене издавачке продукције”⁵ – наводи Сениша И. Ковачевић.

Завршно поглавље монографије посвећено је анализи односа између различитих дисциплина које истражују науку о књизи. Закључак или зашто је штампарство заувек преокренуло историју библиотека текст је Жељка Вучковића у којем коаутор књиге *Библиотеке и идентитет* анализира друштвени аспект библиотечно-информационе делатности од Јохана Гутенберга (око 1400–1468) до нашег времена. Посматран је утицај који је штампање *Библије* у 42 реда (штампао ју је први типограф у Европи 1455. године) извршило на рукописно наслеђе с једне стране, као и будућу, електронску књигу, с друге стране. Жељко Вучковић књигу дефинише као јединство њених материјалних одређења, интелектуалних садржаја мерених утицајима на друштвене и културне процесе и закључује: „Цивилизација штампане књиге, на којој наша друштва почивају већ више од петсто година, замењује се електронским екраном и дигиталном писменошћу”.⁶

Потреба за издањем попут публикације *Библиотека кроз време* годинама се указивала. Употпуњена је празнина у библиотечно-информационој литератури о Александрији и другим библиотекама (не само) античког света. Иако издавачки планови депозитних и јавних библиотека у Србији тематизују историју библиотекарства, на нашем простору није се, од тренутка објављивања *Библиотеке кроз време*, појавила публикација сличног квалитета нити свеобухватности.⁷ Изузетно промишљену издавачку продукцију Градске библиотеке Панчево, када је у питању стручна библиотекарска литература (са нагласком на историју библиотекарства код нас и у иностранству) следио је мали број осталих установа које књигу чувају. Време од 2017. године није, нажалост, искоришћено за информисање читалачке публике у Србији о библиотекама хеленског и арапског

5 <http://kulturniheroj.com/?s=aleksandrija&x=0&y=0>

6 Жељко Вучковић, „Закључак или зашто је штампарство заувек преокренуло историју библиотека”, у *Библиотека кроз време*, 206.

7 Издвајају се зборници радова са научних скупова под називом *Библиотеке и идентитет* у издању Градске библиотеке Панчево (2017; 2019) и зборници Стручно-научног скупа *Библиотек* (2007–2020), на којима се излаже, између осталог, и о историји библиотечно-информационе делатности.

света. Овај приказ писан је с намером да подстакне будућа истраживања о прошлости српских библиотека и оних временски и просторно удаљених. Јер, „Александрија“ је свуда око нас, а Михаил Булгаков био је потпуно у праву.